

57

Què n'hem de fer, de les caixes?

Anton Gasol

RESISTÈNCIES

Universitat Progressista
d'Estiu de Catalunya (UPEC) és filla d'un
llinatge que no vol que resti desconegut.
Fills i néts de les aspiracions de les classes
populars catalanes del segle XIX, plasmades
en el seu vell lema "Instruïu-vos i sereu lliures, associeu-
vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços", fills i néts
de l'esforç de la primavera republicana dels anys trenta
on s'anunciava que "Per damunt de tot, cultura.
Res no quedarà de l'esforç cívic dels nostres dies sense
la pressió d'un ambient que ens porti a tots pels
camins més càlids de la intel·ligència" i fills i néts de
l'antifranquisme social i polític que aconseguí reconstruir
la raó democràtica al nostre país, volem que el llegat del
passat també teixeixi el nostre present cap al futur.

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Què n'hem de fer, de les caixes?¹

Anton Gasol
Doctor en economia

¹ Una versió més extensa d'aquest article titulada: De caixes a bancs, '*volis nolis*', complementada amb quadres i xifres, està publicada a l'*Informatiu de l'Economista*, núm. 135, que edita el Col·legi d'Economistes de Catalunya.

Amb el FROB com a prolegomen i amb el RD-llei 2/2011, de 18 de febrer, i amb els resultats del test d'estrès europeus de 15 de juliol de 2011, i amb alguna intervenció més, potser com a epíleg, les caixes d'estalvi passaran de ser marca registrada a marca blanca i no seran mai més el que foren.

El 30 de juny de 2011, el Banc d'Espanya –en una nota informativa– comunicava que eliminava la distinció estadística entre bancs, caixes i cooperatives de crèdit, i que, d'ara en endavant, només hi hauria informació estadística d'entitats de dipòsit.

Introducció

No m'estendré en els múltiples diagnòstics de la crisi financera que afecta tot el sistema financer, ni a les falles de mercat o a les males pràctiques quant a l'avaluació i gestió de riscos de la major part dels agents financers i a una clara passivitat del supervisor pel que fa a la regulació prudencial, tot i que malgrat la llei d'autonomia de 1994, quant a regulació i supervisió de les entitats de crèdit està sotmès no només a les lleis, sinó també a les disposicions emanades pel govern.

El regulador no va fer res per limitar la proactivitat creditícia, en particular pel que fa a la inversió immobiliària, especialment a l'adquisició de sòl i de finançament del crèdit promotor i a la construcció.

Tampoc es feu res per limitar l'allargament sense límit dels anys d'amortització dels préstecs hipotecaris que va permetre l'encariment astronòmic dels actius immobiliaris, ni per limitar el nivell d'endeutament dels adquirents o per disminuir la relació entre préstec i valor de l'immoble [*Loan to Value, LTV*] i, sobretot, respectar-lo. Ni tampoc establint una legislació més severa sobre les pràctiques de les societats de taxació i els seus lligams amb les entitats creditícies. Com es diu: *“un bon banquer central és el que retira el beure quan la festa s'anima massa”*

o com els genets que han de saber frenar el cavall quan es desboca. Sorprèn la manca d'asimetria del regulador, tan laxa durant tot el període d'expansió i tan sectorialment intervencionista durant l'època de crisi.

L'abundància de liquiditat a l'àmbit mundial i, en particular, dels països centrals de la zona euro, va fer que aquesta ingent quantitat de diners barats – afavorida per la pràctica excessiva 'd'originar per distribuir' – va propiciar un endeutament descomunal de les entitats creditícies en relació al seu volum de dipòsits i una excessiva concentració del negoci creditici en el sector immobiliari. Només les caixes d'estalvi tenen venciments d'emissions per 303.038 milions d'euros –si bé els seus actius líquids cobreixen, en general, folgadamente els tres propers anys–, i els bancs una quantitat similar. De res serviren les advertències que Jaime Caruana, governador de 2000 a 2006, va fer en el seu primer parlament davant les caixes d'estalvi, el 18 d'abril de 2001 –quan l'economia ja es venia escalfant des del 1995– i els va advertir dels riscos que estaven contraent i els va demanar: que no abusessin de les inversions industrials (per ser estranyes a la naturalesa de les caixes); que reduïssin l'emissió d'accions preferents (com a font

de liquiditat i de capitalització, encara el 2009 n'han emès, entre bancs i caixes, 12.389 milions d'euros, un 40% vuit bancs i el 60% entre 16 caixes); que controllessin l'expansió del crèdit, i que professionalitzessin els consells d'administració. I la implantació el 2000 de les provisions anticíclics per l'exdirector general de regulació Raimundo Poveda –que va acumular un coixí d'uns 40.000 milions– va suposar un agre enfrontament sobretot amb els grans bancs perquè deien que les provisions, en disminuir els seus beneficis, perjudicaven les seves cotitzacions front els seus competidors internacionals.

En definitiva, deficiències i excessos. Tot plegat va portar a què si el 1998 el volum de crèdits de bancs i caixes era equivalent al dels dipòsits, vuit anys més tard, el 2006, els crèdits eren un 50% superiors als dipòsits. I els préstecs a promotors, van passar de representar el 2000 el 12% del PIB al 29% el 2005. I cal afegir que aquest excés d'endeutament del sistema per finançar la desbordant activitat creditícia es va fer, sobretot, amb estalvi exterior, la qual cosa ha afegit una vulnerabilitat enorme a l'economia i és el rerefons de tot aquest enrenou amb les caixes.

Rememrança, evolució, regulació i transformació de les caixes d'estalvi

Les caixes neixen com a entitats fonamentalment benèfiques, es consoliden com a entitats sobretot socials, la seva expansió la fan com a entitats bàsicament financeres, tot i conservar en petita mesura (cada cop menys) les seves característiques fundacionals i amb una aproximació cada vegada més intensa al funcionament del mercat amb la corresponent lliure competència entre entitats.

L'evolució de les caixes d'estalvi al nostre país i a Espanya passa per diferents **etapes**:

- **Etapa de creació** durant el segle XIX, amb diferents disposicions legislatives i a Catalunya apareixen les primeres caixes d'estalvi: Caixa de Barcelona, 1844; Caixa Sabadell, 1859; Caixa Mataró, 1863; Caixa Manresa, 1865; Caixa Terrassa, 1877; Caixa de Lleida, 1880; Caixa Manlleu, 1896, i Caixa de Pensions, 1904.
- **Etapa de consolidació** que es pot situar fins a la primera meitat del segle XX, amb la creació de l'Estatut General de l'Estalvi

Popular el 1929 i l'Estatut de les Caixes Generals d'Estalvi Popular de 1933.

- ***Etapla d'equiparació operativa amb els bancs*** des dels anys seixanta fins ben entrats els anys vuitanta. La Llei de Bases d'Ordenació del Crèdit i de la Banca el 1962 va plantejar la reorganització de les caixes. La Llei de 1971 sobre Organització i Règim del Crèdit Oficial va suprimir l'IICA i va transferir les seves funcions al Banc d'Espanya. El 1975, s'estableix la llibertat d'expansió de les caixes en l'àmbit provincial i es regula la creació de noves caixes i s'exigeixen majors dotacions a reserves. El 1977 es va produir un canvi transcendent amb la completa equiparació operativa de les caixes amb la banca i la reforma dels seus òrgans de govern: Assemblea General, òrgan sobirà; Consell d'Administració, òrgan de gestió; Comissió d'Obres Socials, i Comissió de Control. El 1979 es concedeix a les caixes llibertat d'expansió a l'àmbit regional. El 1985 s'eleva al 50% com a mínim el percentatge del benefici net que les caixes han de destinar a reserves obligatòries.
- ***Etapla d'expansió, de concentracions i d'adaptació al mercat únic***, que va des del

1985 fins el 2009. El 1985, la LORCA (Llei d'Òrgans Rectors de les Caixes) modifica substancialment la normativa de 1977, tot augmentant la presència pública als òrgans de governs, autoritza les presidències executives i suprimeix la Comissió d'Obres Socials. El 1982 es crea el Fons de Garantia de Dipòsits (FGD) de les caixes i de les cooperatives de crèdit. El 1988 la llei sobre disciplina i intervenció de les entitats de crèdit introdueix les quotes participatives sense drets polítics. El desembre de 1988 es liberalitza totalment l'expansió territorial de les caixes. El 1990 es prohibeix la realització directa d'operacions d'assegurança. Entre 1986 i 1995 es regulen i controlen els recursos propis, s'estableix la supervisió en base consolidada de les entitats financeres i es transposen les directives comunitàries d'adaptació al mercat únic i al passaport comunitari. A final de 1999 una circular del Banc d'Espanya sobre normes comptables i models d'estats financers, crea el fons per a la cobertura estadística o anticíclica d'insolvències. El 2002 la Llei Financera de mesures de reforma del sistema financer fixa un límit màxim del 50% a la representació pública en els òrgans de govern de les caixes

de fundació pública i del 25% a les de fundació privada, estableix la irrevocabilitat del nomenament dels consellers, limita els mandats i formula una nova regulació de les quotes participatives, que s'acaba de desenvolupar amb un RD de 2004. La regulació de la solvència derivada de l'adopció del Nou Acord de Capitals (Basilea II) per part de la Unió Europea, es fa amb normes entre 2007 i 2008 que transposen allò disposat a les directives comunitàries de 2006, i que tenen per objecte assegurar que les entitats de crèdit operen amb els recursos propis suficients per poder assumir els riscos derivats de la seva activitat.

- **Etapa de reestructuració, reforma i reconversió: 2009-2012**

La Comissió Europea el 15 de gener de 2009 fa una Comunicació sobre recapitalització (2009/C 10/03) en la qual estableix els *'principis rectoros dels diferents tipus de recapitalització'* d'institucions financeres per tal de restaurar l'estabilitat financera, garantir la concessió de préstecs a l'economia i abordar el risc sistèmic de possible insolvència, i fixa els preus del capital i els indicadors per a l'avaluació del perfil de risc d'una entitat, i distingirà entre entitats essencialment

sòlides i eficaces i entitats en dificultats i menys eficaces.

El 26 de juny, el govern espanyol publica el RD-llei 9/2009 pel qual es crea el FROB (Fons de Reestructuració Ordenada Bancària), que només ha implicat a caixes, i que, desviant-se de la Comunicació sobre recapitalització, va forçar les caixes a processos d'integració per la via de fusions i, per tant, de reducció del nombre de caixes, de xarxa d'oficines, empleats i negoci. El govern espanyol, el 28 de gener de 2010, va notificar a la Comissió Europea el pla de recapitalització dirigit a impulsar la reestructuració de les caixes –totes elles considerades fonamentalment sòlides d'acord amb la remuneració fixada pels títols subscrits pel FROB, amb indicació dels plans d'integració. És curiós que el propi Banc d'Espanya quan publica una Nota informativa sobre els resultats del FROB, la titula: *'La reestructuració de les Caixes d'Estalvi a Espanya'*, situació a 29 de juny de 2010, i manifesta que s'ha pràcticament conclòs el mapa de fusions i d'integracions.

El resultat del FROB.0 fou: de les 45 caixes existents 40, que representen el 94% dels actius, s'han reestructurat i només 5 es mantenen

plenament independents (Ibercaja, Unicaja, Vital, Ontinyent i Pollença). Dels 12 processos, 7 van sol·licitar ajudes del FROB per 10.189 milions d'euros i van participar-hi 26 caixes, i els altres 6 processos s'han fet sense ajudes i hi han participat 12 caixes. Només han estat intervingudes dues caixes (Caja Castilla La Mancha i CajaSur, que representen en conjunt el 3,4% dels actius i que ja han estat adquirides, i més recentment la CAM). S'han fusionat 17 caixes, reduint-se a 7, i s'han integrat 23 caixes en SIP (Sistema Institucional de Protecció) donant lloc a 5 SIP.

El RD-llei 11/2010, de 9 de juliol i convalidat pel Congrés dels Diputats el 21 de juliol aprovà la nova LORCA que, en la seva exposició de motius, manifesta que l'objectiu és doble: facilitar la capitalització, mitjançant les quotes participatives a les quals s'atribueixen drets de vot proporcionals al seu percentatge sobre el patrimoni, i impulsar la professionalització dels òrgans de govern amb línia amb les altres entitats de crèdit. D'altra banda, també introdueix que la caixa traspassi tot el seu negoci a un banc del qual controli almenys un 50% del seu capital. I una segona opció és que la caixa es transformi en una fundació que gestioni l'obra social i que aporti tot el seu negoci a un banc. De passada obliga a què els SIP constitueixin un banc. La Diputació permanent del

Parlament de Catalunya va aprovar, el 3 d'agost, el Decret-Llei 5/2010 que adapta la llei catalana de caixes a la nova LORCA.

Nou mapa de caixes a Catalunya

Les 10 caixes catalanes han quedat integrades en cinc grups, dels quals només tres –que agrupen 8 de les 10 caixes- mantenen el centre de decisió a Catalunya, perquè Caixa Penedès i Caixa Laietana s'ha integrat en SIP domiciliats fora del país.

El sistema de caixes a Catalunya fins ara havia estat predominant en el sistema financer. Pensem que el 69% dels dipòsits a Catalunya estaven confiats a les caixes i més del 57% del crèdit, mentre que en el conjunt d'Espanya aquests percentatges es redueixen al 48% i al 47%, respectivament. Calia estar amatents a l'esdevenir de les 10 caixes catalanes que representen una quota de mercat de més d'un terç de les caixes espanyoles i del 15% del total de bancs i caixes a Espanya.

Més voltes de rosca

La 'camisa de força' de la bancarització de les caixes no para de prémer i el Consell de Ministres

de 18 de febrer de 2011 aprova el RD-llei 2/2011 amb l'objectiu de reforçar la solvència i afavorir la canalització del crèdit cap a l'economia real [sic]. S'augmenten les exigències del capital principal (de més qualitat) més enllà del que pretén Basilea III un cop completat el calendari d'implantació (el capital ordinari o '*common equity*' Basilea l'estableix en un 3,5% el 2013, un 4% el 2014 i, finalment, en un 4,5% a partir de 2015) i, en canvi, el RD-llei el fixa ara en un 8% i encara fa una discriminació negativa per a les caixes, que no s'hagin transformat en bancs i no tinguin col·locat almenys un 20% de les accions a tercers o bé depenguin de finançament majorista en més d'un 20%, aleshores el coeficient de solvència augmenta fins al 10%.

Solvència de les entitats de crèdit: de Caixes a Bancs

El 10 de març de 2011 el Banc d'Espanya publicava una nota informativa sobre la situació individual de bancs, caixes i cooperatives de crèdit de cara al compliment del RD-llei sobre recapitalització d'entitats. Dels 38 bancs, quatre (dos espanyols i dos filials d'estrangers) requereixen, en conjunt, 1.075 milions per complir amb el 8% de coeficient de solvència exigit. De les 17 caixes resultants dels processos de

reestructuració, vuit caixes han d'augmentar el seu capital principal en un total de 14.077 milions d'euros per complir amb el 10% exigít de solvència. Les 60 cooperatives de crèdit compleixen totes amb el 8% de coeficient exigít.

Tots els vuit grups de caixes que tenen necessitat de capital adicional per complir amb el RD-llei de capitalització s'hauran de convertir en banc, tant si fan una OPV, com és obvi, com si sol·liciten ajuda del FROB, ja que la condició per facilitar-la és traspasar el negoci a un banc en un termini de només 3 mesos.

Tot plegat fa que de 45 caixes inicials, després del procés de reestructuració n'hagin quedat 15 i d'aquestes, 12 ja són o seran en breu bancs, un 84% del capital total de les caixes –encara que aquests bancs estiguin participats majoritàriament per una caixa. I aquest procés de concentració encara no ha finalitzat perquè el dogal al coll de la recapitalització farà que hi hagi vendes a altres entitats financeres i, fins i tot, unions de SIP amb SIP.

Les caixes que tenen necessitat de capital adicional, en les condicions d'urgència actuals, hauran de malvendre per poder complir amb el

coeficient de solvència exigít. Ja estan a l'aguait les aus de presa que només esperen les segones o terceres rebaixes o la liquidació, per entrar en l'accionariat de la mà de qui sigui, sense tenir gens en compte el valor econòmic de la franquícia com a model d'entitat financera relacional, minorista, de proximitat i social. Les caixes hauran de cedir percentatges molt elevats del capital per aconseguir capital i alguna es veurà abocada a convertir-se en Fundació i, fins i tot comprar alguna caixa pot representar activar un crèdit fiscal perquè el valor de la compra pot ser negatiu.

Corol·lari

S'han barrejat pomes i peres, qüestions conjunturals amb d'altres de caire més permanent. L'exposició al risc immobiliari, la capacitat instal·lada i la dimensió han estat la justificació d'un dràstic procés de fusions com a via per a la supervivència. I això s'ha volgut simultaniejar amb la reforma dels òrgans de govern i així capgirar la naturalesa fundacional de les caixes d'estalvi en favor de la societat anònima. I s'ha tornat a insistir en una capitalització –anticipada en el temps als estàndards internacionals–, pràcticament només per la via de la sortida a borsa. Tot aquest aiguabarreig ha anat acompanyat sempre de la mateixa tornada (*“estribillo”*): facilitar la captació de

capital, fer que flueixi el crèdit, professionalitzar la gestió (despolitització), permetre un vestit a mida de cadascú, millorar la solvència, i tot per recuperar la confiança dels mercats, sense aconseguir-ho.

El FROB pretenia la capitalització i cada cop es va demostrant insuficient per la manca de transparència i de confiança en els valors dels actius, en l'enorme endeutament públic i privat i en l'alentiment de la nostra economia. La nova LORCA ha incorporat les quotes participatives amb drets polítics (equivalent a les accions ordinàries) com a via de captació de capital i tothom ho dóna com una via morta en base a l'argument fal·laç que es fa difícil que entenguin què és una caixa a Qatar o bé on sigui, oblidant que les emissions de preferents i de tota mena d'instruments híbrids i de captació de recursos en els mercats exteriors han estat a la base de la seva expansió creditícia. Com si la diferència entre el *rating* d'una entitat o d'una emissió vingués per la via de l'estructura de propietat de l'emissor per comptes de per la millor o pitjor nota de la qualificació. Amb el traspàs del negoci a un banc es pretén professionalitzar més la gestió i l'administració i resulta que les caixes que el

traspassen reproduïen al consell d'administració del banc la composició dels òrgans de govern de la caixa en qüestió (fundadors i entitats d'interès social, corporacions locals, sindicats i impositors, com un exemple de governança), més, és clar, els nous accionistes a mesura que es vagin fent amb el capital. El pla de reforçament de febrer pretén una major recapitalització i afavorir la concessió de crèdits, i resulta que la pèrdua de quota en la captació de recursos i el tancament d'oficines (entre un 10% - 25%) i la reducció de personal (entre un 12% - 18%) i la necessitat de reduir els actius per disminuir les exigències de capital, només fan que contraure encara més el crèdit, amb caigudes significatives mes rere mes.

S'ha començat la casa per la teulada. S'ha volgut que les caixes entressin abans d'obrir la porta. Quants disgustos s'haguessin estalviat si enlloc de generar incertesa i desconfiança cap a les caixes des de fa més de tres anys –la qual cosa les ha fet perdre credibilitat i els seus comptes i patrimoni s'han erosionat i la seva obra social ja ha començat a llanguir– s'hagués donat a conèixer primer, amb tota mena de detalls, la seva exposició al sector immobiliari i la seva situació patrimonial i de solvència i el seu pla de negoci, explicitant en quines entitats es concentren els principals riscos i quin és el seu futur, i actuar en

conseqüència. Coneguda públicament la situació individual de cada caixa, hagués calgut elaborar a continuació –mitjançant un procés de reflexió obert i transparent i no a córrer cuita– la nova LORCA, afavorint la seva naturalesa jurídica a aquelles caixes que creuen en el seu origen fundacional i que volen mantenir la seva identificació amb el territori i també volen preservar la seva actuació financera i social. I per això calia poder fer agrupacions de caixes, que no fossin forçosament bancs (tal com ho consagra la legislació europea), que aportant el negoci a una entitat mutualista central, els permetés conservar l'arrelament al territori. Finalment, i seguint aquesta seqüència, s'hagués hagut d'abordar la reducció de l'excés de capacitat instal·lada mitjançant un pacte entre tots els sectors d'entitats de crèdit (bancs, caixes i cooperatives). És després del pacte (més important que el de les pensions) quan –coneguda la situació patrimonial, clarificat el terreny de joc de la nova LORCA, establerts els diferents models de negoci, que s'havia d'obrir la veda de les aliances i de les integracions com una alternativa per a què el model financer de caixes es mantingués viable

Consell Social

- Comissions Obreres - CCOO
- Unió General de Treballadors - UGT

- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Nous Horitzons
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Cipriano Garcia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació La Fàbrica
- Fundació Terra
- Ateneus Laics
- Cooperació
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Món-3
- SOS Racisme

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació Catalana per la Pau
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Avalot
- Casals de Joves de Catalunya
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- ESPLAC - Esplais Catalans
- Joventut Socialista de Catalunya
- Joves d'Esquerra Verda - JEV

- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Sin Permiso
- Suburbe-Associació Cultural Estenen el Desastre
- DeBarris sccl

Ponències 2011

Resistències

UPEC **Universitat
Progressista
d'Estiu de Catalunya**

Amb la col·laboració de

**Diputació
Barcelona**

Ajuntament de Barcelona